

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**
Факультет захисту рослин, біотехнологій та екології

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

**Завідувач кафедри
екології агросфери та
екологічного контролю**

(назва кафедри)

Наумовська О.І.

(підпис)

(ПІБ)

«___» _____ 20_ р.

БАКАЛАВРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: Екологічна освіта «Ужанського парку» Закарпатської області

Спеціальність 101 «Екологія»

(код і назва)

Гарант освітньої програми
Доктор педагогічних наук,
професор кафедри загальної
екології, радіобіології та БЖД

Володимир БОГОЛЮБОВ

(підпис)

**Керівник бакалаврської
кваліфікаційної роботи**
к.с.-г.наук, доцент кафедри
екології агросфери та
екологічного контролю

Світлана ПАЛАМАРЧУК

(підпис)

Виконала

Лариса ЛЮБОНЬКО

(підпис)

КИЇВ – 2025

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**
Факультет захисту рослин, біотехнологій та екології

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
екології агросфери та
екологічного контролю
(назва кафедри)

Наумовська О.І.

(підпис) (ПБ)

«__» _____ 20__ р.

З А В Д А Н Н Я
на виконання бакалаврської кваліфікаційної роботи студентці
Любонько Ларисі Вікторівні
(прізвище, ім'я, по батькові)

Спеціальність 101 «Екологія»

(код і назва)

Тема бакалаврської кваліфікаційної роботи **Екологічна освіта «Ужанського парку» Закарпатської області**

затверджена наказом ректора НУБіП України від «__» 20__ р. №__

Термін подання завершеної роботи (проекту) на кафедру _____ 20__ р.

(рік, місяць, число)

Вихідні дані до бакалаврської кваліфікаційної роботи: законодавчі акти, навчальна та наукова література, офіційні статистичні матеріали, звіти та інші матеріали, власні спостереження та дослідження.

Перелік питань, які потрібно розробити: Дослідити сучасний стан екологічної освіти в Україні та її нормативно-правове забезпечення; охарактеризувати природно-географічні умови та особливості функціонування НПП «Ужанський»; проаналізувати еколого-освітню діяльність парку та оцінити її ефективність.

Дата видачі завдання “__” _____ 20__ р.

Керівник бакалаврської кваліфікаційної роботи _____ **Паламарчук С.П.**
(підпис)

Завдання прийняв до виконання _____

(підпис) **Любонько Л.В.**

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ ТА АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ	7
1.1. Сучасний стан екологічної освіти в Україні	7
1.2. Особливості екологічної освіти в природоохоронних зонах	12
1.3. Аналіз законодавчої бази щодо екологічної освіти	16
1.4. Роль національних природних парків у екологічній освіті	20
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА "УЖАНСЬКОГО ПАРКУ"	25
2.1. Історія створення та функціонування парку	27
2.2. Географічне розташування та природні ресурси парку	32
2.3. Поточні екологічні програми та ініціативи	38
РОЗДІЛ 3. ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА В "УЖАНСЬКОМУ ПАРКУ"	42
3.1. Перспективи співпраці з освітніми, природоохоронними та громадськими організаціями	44
3.2. Екологічні стежки та екологічні заходи	50
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	58

ВСТУП

Сучасний світ стикається з численними екологічними викликами, які потребують комплексного підходу до їх вирішення. Одним із важливих аспектів екологічної безпеки є формування екологічної свідомості та культури населення, що можливе лише через ефективну систему екологічної освіти. Освіта у сфері екології спрямована на формування відповідального ставлення до довкілля, підвищення обізнаності щодо екологічних проблем та активізацію екологічно орієнтованої поведінки громадян.

Актуальність теми. У сучасних умовах екологічна освіта набуває все більшого значення, оскільки сприяє підвищенню екологічної відповідальності суспільства. "Ужанський національний природний парк" є унікальним об'єктом природоохоронного фонду України, де проводяться освітні заходи, спрямовані на збереження біорізноманіття та екологічне виховання населення. Важливість дослідження полягає в аналізі ефективності існуючих освітніх програм парку та розробці рекомендацій щодо їх удосконалення.

Мета дослідження – аналіз екологічної освітньої діяльності «Ужанського національного природного парку».

Завдання дослідження:

1. Дослідити сучасний стан екологічної освіти в Україні та її нормативно-правове забезпечення.
2. Охарактеризувати природно-географічні умови та особливості функціонування НПП «Ужанський».
3. Проаналізувати екологічно-освітню діяльність парку та оцінити її ефективність.
4. Запропонувати заходи для вдосконалення екологічної освіти в межах парку.

Об'єкт дослідження – екологічна освіта в «Ужанському національному природному парку».

Предмет дослідження – НПП «Ужанський».

Структура роботи. Бакалаврська дипломна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. У першому розділі розглянуто сучасний стан екологічної освіти в Україні. У другому розділі висвітлено природні особливості НПП «Ужанський». Третій розділ присвячений аналізу екологічно-освітньої діяльності парку.

РОЗДІЛ 1. СУЧАСНИЙ СТАН ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

1.1. Законодавчі та нормативні документи щодо екологічної освіти в Україні

Екологічна освіта в Україні є важливим напрямом державної політики, що спрямована на формування екологічної культури населення, підвищення рівня обізнаності громадян щодо проблем довкілля та стимулювання екологічно відповідальної поведінки. Вона охоплює всі рівні навчання – від дошкільної освіти до післядипломного навчання – та інтегрується в систему загальноосвітніх дисциплін, спеціалізованих навчальних програм і громадських ініціатив. Законодавче регулювання екологічної освіти сприяє забезпеченню її ефективного розвитку, встановлюючи правові рамки для розробки відповідних програм та ініціатив.

Значну роль у розвитку екологічної освіти відіграє Закон України «Про освіту». Він визначає екологічне виховання як складову навчального процесу та зобов'язує освітні заклади інтегрувати відповідні теми в навчальні програми. Особливо це стосується загальноосвітніх шкіл, де екологічна освіта має бути частиною навчального плану з природничих дисциплін. У межах цього закону розроблено низку державних стандартів, які регламентують зміст екологічного навчання та його відповідність сучасним викликам.

1.1. Законодавчі документи щодо екологічної освіти в Україні

Законодавчий документ	Основні положення
Закон України "Про освіту"	Закріплює екологічну освіту як обов'язковий елемент навчального процесу
Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища"	Визначає екологічну освіту як частину державної екологічної політики
Національна стратегія екологічної освіти	Окреслює основні пріоритети та завдання екологічної освіти в Україні

Окремо слід відзначити Національну стратегію екологічної освіти, затверджену Кабінетом Міністрів України. Цей документ визначає основні напрямки розвитку екологічного виховання в країні та окреслює пріоритети державної політики у цій сфері. Основні положення стратегії включають розширення доступу до екологічної інформації, впровадження інноваційних методик навчання, підготовку висококваліфікованих фахівців та популяризацію екологічної культури серед населення [1].

Окрім загальнодержавних нормативних актів, на регіональному рівні ухвалюються спеціальні програми екологічного навчання, які враховують особливості природного середовища конкретних областей. Наприклад, у Закарпатській області діє програма з екологічного виховання, що спрямована на збереження унікальної природи Карпатського регіону та розвиток еколого-туристичних ініціатив. Такі регіональні програми дозволяють адаптувати екологічну освіту до місцевих потреб, залучаючи до навчального процесу представників громади, громадські організації та природоохоронні установи.

На міжнародному рівні екологічна освіта в Україні регулюється низкою міжнародних угод, які країна ратифікувала. Зокрема, важливим документом є Орхуська конвенція, що гарантує громадянам право на екологічну інформацію та участь у прийнятті екологічно значущих рішень.

Одним із головних механізмів реалізації екологічної освіти є впровадження її у вищі навчальні заклади. Університети та науково-дослідні установи відіграють ключову роль у розробці програм, спрямованих на формування екологічної культури майбутніх фахівців. Сучасні освітні програми включають дисципліни, пов'язані з екологічною політикою, управлінням природними ресурсами, екологічним правом та екологічною етикою. Важливим завданням є впровадження міждисциплінарного підходу, який дозволяє інтегрувати екологічні знання у різні сфери науки та практики.

2.2. Нормативні акти, що регулюють екологічну освіту

Нормативний акт	Значення для екологічної освіти
Закон України "Про вищу освіту"	Передбачає включення екологічних дисциплін у навчальні плани університетів
Орхуська конвенція	Гарантує доступ до екологічної інформації та участь громадян у прийнятті рішень
Європейська стратегія освіти для сталого розвитку	Сприяє адаптації європейських стандартів у вітчизняній екологічній освіті

Попри існування розвиненої законодавчої бази, екологічна освіта в Україні все ще стикається з низкою проблем. Однією з головних є недостатнє фінансування державних програм, що обмежує можливості впровадження сучасних освітніх технологій. Крім того, спостерігається недостатня інтеграція екологічної освіти у навчальні плани більшості спеціальностей, що не дозволяє сформувати комплексне бачення екологічних викликів серед студентів та фахівців різних галузей.

1.3. Інші регуляторні документи екологічної освіти

Документ	Роль у системі освіти
Концепція сталого розвитку освіти	Передбачає інтеграцію екологічних принципів у всі рівні навчання
Регіональні програми екологічної освіти	Враховують місцеві особливості природного середовища
Державні стандарти екологічного навчання	Регламентують зміст екологічного навчання та його відповідність сучасним викликам

Аналіз законодавчих і нормативних документів свідчить, що екологічна освіта в Україні має достатнє правове забезпечення, проте її ефективність залежить від практичної реалізації визначених положень. Для досягнення успіху необхідно не лише розробляти нові освітні програми, а й активно залучати громадськість до процесу екологічного навчання. Важливим кроком

є розширення міжнародного співробітництва та впровадження інноваційних освітніх методик, що дозволять значно підвищити рівень екологічної обізнаності серед населення [3].

1.2. Особливості проведення екологічних заходів в природоохоронних парках

Природоохоронні парки відіграють важливу роль у збереженні біорізноманіття, регулюванні екосистемних процесів та формуванні екологічної свідомості населення. Однією з ключових функцій таких територій є проведення екологічних заходів, спрямованих на збереження довкілля, популяризацію природоохоронної діяльності та екологічну освіту. Ці заходи проводяться як на державному, так і на місцевому рівнях, залучаючи науковців, громадські організації, студентів та волонтерів.

Отримані дані допомагають оцінювати динаміку екосистемних змін і розробляти стратегії щодо мінімізації негативного впливу людини на довкілля. Регулярний моніторинг також дозволяє виявляти екологічні проблеми на ранніх стадіях і своєчасно впроваджувати заходи з їх подолання [4].

1.4. Екологічні заходи в природоохоронних парках

Екологічний захід	Опис
Моніторинг стану довкілля	Систематичне спостереження за природними ресурсами та екосистемами
Волонтерські ініціативи	Залучення громадян до природоохоронної діяльності
Екологічні акції	Організація заходів із посадки дерев, прибирання територій тощо

Екологічні акції та волонтерські ініціативи також є важливим аспектом діяльності природоохоронних парків. До таких заходів належать посадка дерев, прибирання територій, очищення водойм, створення екологічних

стежок і місць для відпочинку, що не завдають шкоди довкіллю. Участь громадян у цих заходах сприяє формуванню відповідального ставлення до природи, розширенню знань про місцеву екосистему та залученню населення до природоохоронної діяльності.

Окремим напрямом є екологічна освіта, що реалізується через екскурсії, лекції, інтерактивні заняття та спеціальні програми для дітей та молоді. Природоохоронні парки часто виступають як центри екологічного навчання, де школярі та студенти можуть отримати практичний досвід у вивченні природи. Одним із популярних форматів є тематичні екологічні табори, які дозволяють учасникам не лише поглибити свої знання, а й активно долучитися до природоохоронної діяльності.

Важливим аспектом екологічних заходів у природоохоронних парках є співпраця з науковими установами та освітніми закладами. Дослідницькі проекти, що проводяться на базі таких парків, сприяють розвитку екологічної науки, впровадженню інноваційних підходів до охорони довкілля та підготовці майбутніх фахівців у сфері екології. Спільні дослідження дозволяють не лише зібрати актуальну інформацію про стан навколишнього середовища, а й розробити ефективні методи його збереження.

1.5. Форми еколого-освітньої діяльності

Форма еколого-освітньої діяльності	Мета
Екскурсії та інтерактивні заняття	Навчання через безпосередній контакт із природою
Наукові дослідження	Аналіз екосистем та оцінка їх стану
Інформаційні кампанії	Підвищення екологічної обізнаності серед населення

Природоохоронні парки також беруть активну участь у міжнародних природоохоронних програмах і проектах. Завдяки співпраці з європейськими та світовими організаціями вони отримують можливість запозичувати

передовий досвід у сфері екологічного менеджменту та адаптувати його до національних умов. Участь у таких проєктах дозволяє покращити матеріально-технічну базу парків, залучати додаткове фінансування та популяризувати екологічну діяльність серед широкої аудиторії [6].

Окрім природоохоронних заходів, парки активно впроваджують концепцію сталого туризму, що дозволяє поєднати збереження природи з розвитком рекреаційної діяльності. Використання екологічно безпечних туристичних маршрутів, облаштування спеціальних зон відпочинку, впровадження програм екологічного туризму сприяє гармонійному поєднанню відпочинку та охорони природи. Важливою складовою є інформування відвідувачів про екологічні правила поведінки в природоохоронних зонах, що допомагає зменшити антропогенне навантаження на екосистеми.

1.6. Методи залучення громадськості до природоохоронної діяльності

Методи залучення громадськості	Очікуваний ефект
Співпраця з громадами	Підвищення рівня відповідальності місцевого населення за довкілля
Екологічні фестивалі	Популяризація екологічного стилю життя
Створення екологічних маршрутів	Формування культури екологічного туризму

Попри активну діяльність природоохоронних парків, існує низка викликів, що ускладнюють реалізацію екологічних заходів. Серед основних проблем можна виділити недостатнє фінансування, брак кваліфікованих фахівців, низький рівень екологічної свідомості населення та порушення природоохоронного законодавства. Для покращення ситуації необхідно посилити державну підтримку природоохоронних парків, розширити міжнародну співпрацю та запровадити нові підходи до екологічного навчання та залучення громадськості до охорони природи [7].

Таким чином, екологічні заходи в природоохоронних парках мають комплексний характер і включають моніторинг довкілля, екологічні акції, освітню діяльність, наукові дослідження та розвиток сталого туризму. Вони спрямовані не лише на охорону природи, а й на формування екологічної свідомості громадян, що є необхідною умовою для збереження навколишнього середовища у довгостроковій перспективі. Подальший розвиток екологічних заходів у природоохоронних парках потребує активної взаємодії держави, наукової спільноти, громадських організацій та бізнесу для забезпечення ефективної реалізації природоохоронних програм [8, с. 129].

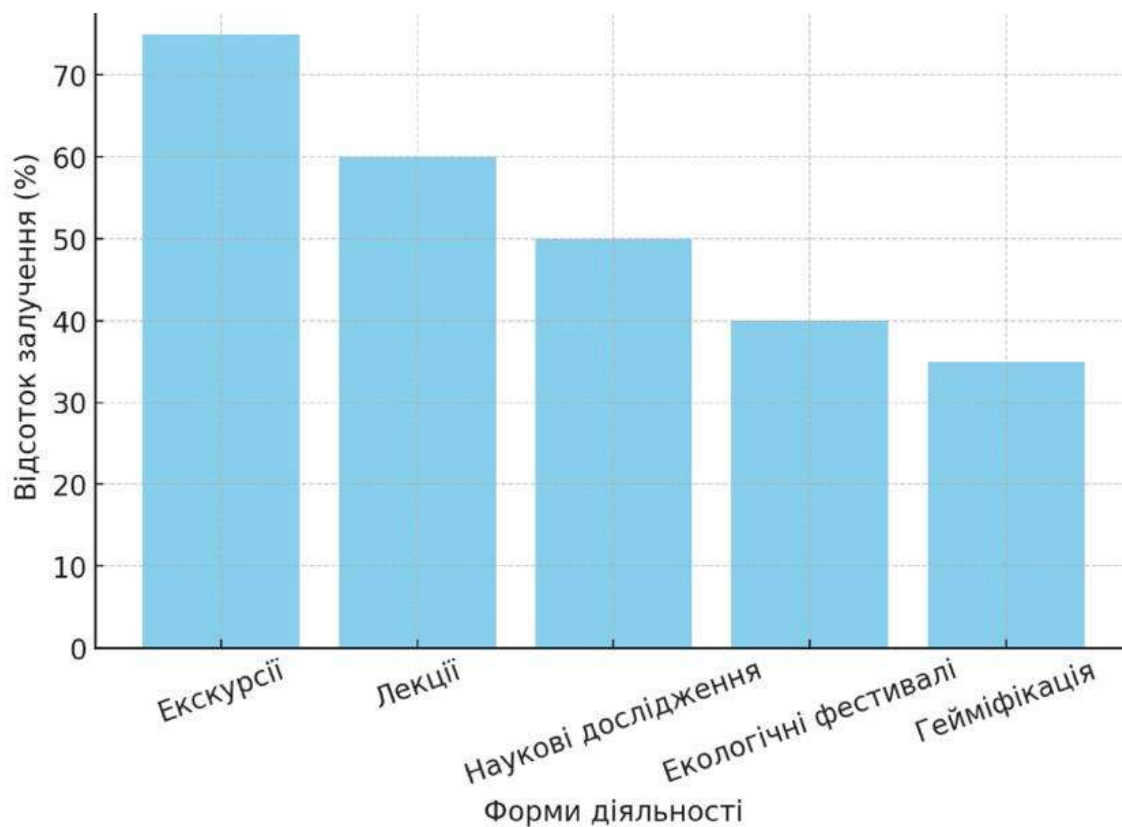
1.3. Еколого-освітня діяльність національних природних парків

Національні природні парки відіграють важливу роль у збереженні довкілля та розвитку екологічної освіти серед населення. Одним із ключових завдань таких установ є формування екологічної культури громадян через освітні програми, наукові дослідження, волонтерські ініціативи та просвітницькі заходи. Еколого-освітня діяльність національних парків спрямована на різні вікові категорії населення та включає як традиційні методи навчання, так і сучасні інтерактивні форми роботи.

Основною формою екологічної освіти є організація екскурсійних маршрутів та тематичних занять для школярів і студентів. Такі заходи дозволяють відвідувачам не лише отримати знання про природні екосистеми, а й побачити унікальні природні комплекси на власні очі. Багато національних природних парків розробляють спеціалізовані навчальні програми, які охоплюють питання біорізноманіття, змін клімату, охорони рідкісних видів рослин і тварин. Подібні освітні ініціативи сприяють підвищенню рівня екологічної свідомості серед молоді та сприяють залученню нових поколінь до природоохоронної діяльності [9].

Окрім екскурсій, важливим елементом еколого-освітньої діяльності є проведення науково-популярних лекцій, семінарів та конференцій.

Національні природні парки часто співпрацюють із науковими установами та освітніми закладами для підготовки фахівців у сфері екології та природоохоронної справи.

Рис.1.1. Основні форми еколого освітньої діяльності

Важливою частиною екологічної освіти є розробка інформаційно-просвітницьких матеріалів. Багато національних природних парків публікують наукові та популярні статті, буклети, посібники та інформаційні стенди, що знайомлять відвідувачів із природними особливостями територій, їхньою історією та біологічним різноманіттям. Використання сучасних технологій, таких як мобільні додатки, інтерактивні карти та віртуальні тури, дозволяє значно розширити можливості екологічного навчання та зробити його доступним для більшої кількості людей.

Окрему увагу в межах національних природних парків приділяють організації екологічних фестивалів, виставок і тематичних заходів. Такі ініціативи спрямовані не лише на поширення екологічних знань, а й на активізацію громадянської позиції населення. Участь у подібних подіях

дозволяє формувати екологічно відповідальну поведінку, привертати увагу суспільства до проблем довкілля та залучати якомога більше людей до природоохоронної діяльності. Важливу роль у цьому процесі відіграють засоби масової інформації, які сприяють популяризації екологічних заходів та ініціатив.

Національні природні парки також активно співпрацюють із міжнародними організаціями та фондами для отримання грантів на розвиток екологічної освіти. Такі програми дозволяють залучати додаткові фінансові ресурси, обмінюватися досвідом із зарубіжними колегами та впроваджувати новітні підходи у природоохоронній діяльності.

Важливим аспектом екологічної освіти є інтеграція цифрових технологій у навчальні процеси. Національні природні парки активно використовують онлайн-платформи, мобільні додатки та віртуальні тури, що дозволяють розширити аудиторію освітніх програм. Наприклад, інтерактивні онлайн-курси дають можливість охопити значно більше людей, ніж традиційні лекції чи екскурсії. Також цифрові платформи дозволяють зберігати великі обсяги екологічної інформації та робити її доступною для широкої громадськості.

Значний внесок у розвиток еколого-освітньої діяльності національних парків роблять міжнародні волонтерські програми. Участь у них беруть як місцеві жителі, так і волонтери з інших країн, що сприяє міжкультурному обміну досвідом та впровадженню найкращих природоохоронних практик. Такі програми включають проведення природоохоронних заходів, дослідження екосистем, організацію екологічних таборів та роботу з місцевими громадами, які мешкають на території парків [11].

Окремим напрямом роботи національних природних парків є співпраця з бізнес-структурами у сфері екологічної освіти. Багато компаній підтримують природоохоронні ініціативи, фінансуючи екологічні проекти або залучаючи своїх співробітників до волонтерських акцій. Така співпраця вигідна обом сторонам: парки отримують необхідну фінансову та організаційну підтримку,

а компанії реалізують стратегії корпоративної соціальної відповідальності та підвищують екологічну свідомість своїх працівників.

Важливим напрямом роботи національних природних парків є співпраця з місцевими громадами. Залучення місцевого населення до екологічної діяльності сприяє покращенню взаємодії між природоохоронними установами та мешканцями прилеглих територій. Програми екологічної освіти для громад включають лекції, семінари, тренінги та спільні природоохоронні заходи. Це допомагає зменшити конфлікти між природоохоронною діяльністю та господарськими інтересами населення, сприяє розвитку екотуризму та створює нові можливості для працевлаштування в природоохоронній сфері.

В останні роки все більшої популярності набуває концепція «екологічної грамотності», яка включає розуміння екологічних процесів, навички критичного мислення та здатність ухвалювати рішення, що сприяють сталому розвитку.

Національні природні парки відіграють важливу роль у розвитку цієї концепції, організовуючи інтерактивні заходи, що допомагають людям зрозуміти взаємозв'язок між людською діяльністю та станом довкілля. Це включає тематичні виставки, екологічні форуми, дискусійні клуби та спеціальні курси для різних вікових категорій.

Велике значення має створення екологічних стежок і маршрутів, що дозволяють поєднати навчальний процес із безпосереднім спостереженням за природою. Такі маршрути обладнані інформаційними стендами, що знайомлять відвідувачів з біорізноманіттям, екологічними проблемами та методами їх вирішення. Вони дозволяють туристам отримати знання безпосередньо під час прогулянок парком, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу та створенню емоційного зв'язку з природою [12].

Отже, еколого-освітня діяльність національних природних парків охоплює широкий спектр заходів – від класичних екскурсій і лекцій до впровадження сучасних цифрових технологій, гейміфікації та міжнародної співпраці. Її метою є не лише передача знань, але й формування

відповідального ставлення до природи, розвиток критичного мислення та заохочення громадян до активної участі у природоохоронних ініціативах. Подальший розвиток екологічної освіти в парках потребує комплексного підходу, що включає підтримку держави, залучення бізнесу, активну роботу з місцевими громадами та використання найновіших освітніх методик.

РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ НПП «УЖАНСЬКИЙ»

2.1. Історія створення та функціонування парку

"Ужанський національний природний парк" є одним із наймолодших національних парків України, створеним для охорони унікальних природних комплексів українських Карпат. Територія сучасного парку здавна була важливим об'єктом природоохоронної діяльності, оскільки включає старовікові букові ліси, які мають виняткову екологічну цінність. Перші природоохоронні заходи на цих землях почали впроваджувати ще в період Австро-Угорщини на початку ХХ століття, коли в Ужанській долині були створені перші лісові резервації для збереження рідкісних деревостанів [13].

У міжвоєнний період, коли Закарпаття перебувало під владою Чехословаччини, природоохоронні ініціативи набули нового розвитку. Чехословацька влада сприяла збереженню карпатських лісів і почала формувати перші науково обґрунтовані концепції заповідання територій. Однак через політичну нестабільність і обмежені фінансові ресурси повноцінні природоохоронні території у цей час створити не вдалося. Проте саме тоді було закладено основи для подальшої охорони природи на цих землях.

Після Другої світової війни Закарпаття увійшло до складу Української РСР, що призвело до змін у природокористуванні. Хоча лісозаготівлі активізувалися, у наукових колах зберігався інтерес до необхідності охорони унікальних природних комплексів регіону. У 1970-х роках розпочалися системні дослідження стану природних ресурсів Карпат, результати яких показали важливість збереження букових пралісів та інших біорізноманітних територій [14].

2.1. Основні етапи створення «Ужанського національного природного

парку»

Рік	Подія
1908	Перші природоохоронні заходи на території сучасного парку
1999	Ініціатива створення національного парку в рамках міжнародної співпраці
2002	Офіційне створення "Ужанського національного природного парку" указом Президента України
2007	Включення парку до складу Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО "Букові праліси Карпат"
2010– 2020	Розширення природоохоронних територій та розвиток інфраструктури

Перші офіційні кроки до створення "Ужанського парку" були здійснені у 1990-х роках, коли питання збереження карпатських лісів набуло міжнародного звучання. У 1992 році Україна разом із Польщею та Словаччиною підписала угоду про створення біосферного резервату "Східні Карпати" під егідою ЮНЕСКО, що стало одним із рушіїв для створення національного парку. Ця співпраця мала на меті не тільки збереження природи, але й розвиток екологічного туризму та транскордонної співпраці.

Офіційно Ужанський національний природний парк було створено Указом Президента України № 1056/99 від 5 вересня 1999 року. Його територія охоплює площу понад 39 тисяч гектарів у межах Великоберезнянського району Закарпатської області. Основним завданням парку стало збереження природних ландшафтів Східних Карпат, зокрема пралісів, унікальної флори та фауни, а також формування сприятливих умов для екологічної освіти та наукових досліджень [15].

Однією з головних особливостей парку є те, що він об'єднує в собі різноманітні екосистеми — від гірських луків до багатих широколистяних лісів. Це забезпечує високу різноманітність біорізноманіття, включаючи види рослин і тварин, що занесені до Червоної книги України та Європейських

червоних списків. Парк виконує також важливу роль у підтриманні екологічної рівноваги в Карпатському регіоні.

У 2007 році частина території Ужанського парку увійшла до об'єкта Світової спадщини ЮНЕСКО "Букові праліси Карпат та давні букові ліси Німеччини". Це визнання стало свідченням міжнародного значення збережених тут екосистем. Світове визнання дало новий імпульс до вдосконалення охоронної діяльності та розвитку наукових програм у парку [16].

Крім внутрішнього розвитку, парк активно співпрацює із зарубіжними природоохоронними організаціями. Зокрема, реалізуються спільні програми з охорони біорізноманіття та адаптації лісів до змін клімату у рамках транскордонних ініціатив. Така співпраця дозволяє впроваджувати передові методики управління природними територіями та залучати міжнародні інвестиції.

Охорона природних комплексів залишається ключовим завданням парку. Для цього впроваджено систему екологічного моніторингу, здійснюється патрулювання територій, проводяться заходи з попередження пожеж і контролю за господарською діяльністю в межах охоронних зон. Зокрема, особлива увага приділяється збереженню рідкісних видів флори та фауни.

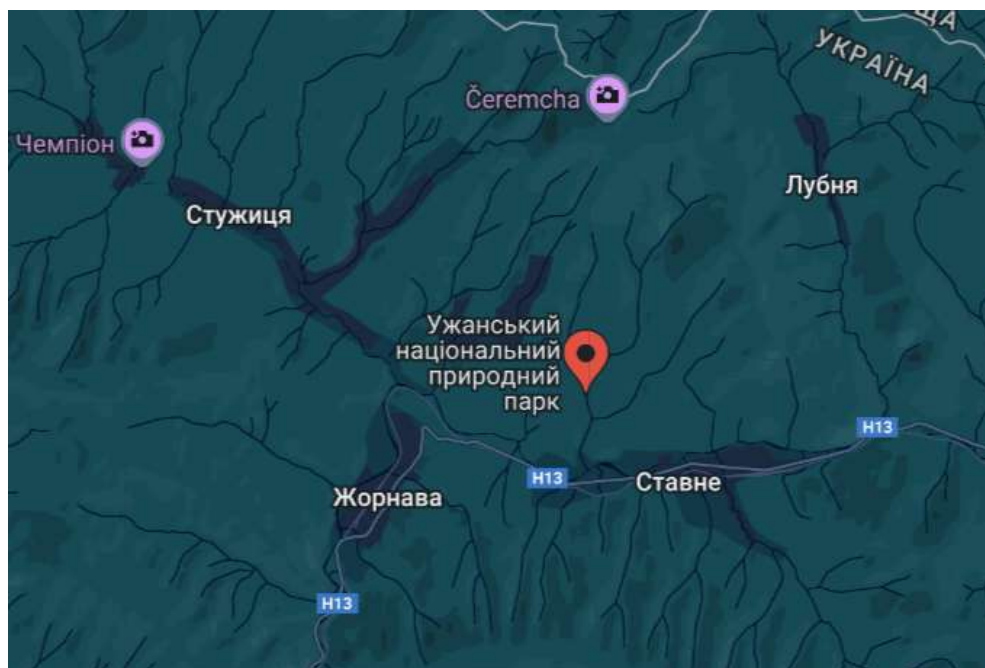
Парк також відіграє значну роль у наукових дослідженнях. Тут регулярно проводяться експедиції, що вивчають біорізноманіття, гідрологічні процеси, ґрунтові умови, вплив змін клімату на екосистеми. Отримані результати використовуються для оновлення стратегій управління природними ресурсами та підвищення ефективності заходів охорони [17].

Незважаючи на значні досягнення, перед парком стоїть низка викликів. Підсумовуючи, можна стверджувати, що "Ужанський національний природний парк" є прикладом ефективного поєднання завдань охорони природи, розвитку екологічної освіти та наукових досліджень. Його створення та функціонування є важливим внеском України у справу глобальної охорони

біорізноманіття та сталого розвитку природних територій.

2.2. Географічне розташування та загальна характеристика парку «Ужанський»

«Ужанський національний природний парк» розташований у північно-західній частині Закарпатської області України, в межах Великоберезнянського району. Територія парку охоплює південні схили Полонинського хребта та частину Верхньої Ужанської долини. Загальна площа парку становить понад 39 тисяч гектарів, що робить його одним із найбільших природоохоронних об'єктів регіону. Завдяки своєму прикордонному положенню парк межує з Польщею та Словаччиною, утворюючи транскордонну природоохоронну територію в межах Біосферного

резервату "Східні Карпати" [18].

Рис. 2.1. Розташування НПП «Ужанський»

Клімат у межах парку є помірно континентальним із м'якою зимою та відносно теплим літом. Середньорічна температура коливається від +7 до +9 °С, а кількість опадів сягає 800–1200 мм на рік, залежно від висоти місцевості. Особливості мікроклімату обумовлюють багатство флори і фауни, сприяючи збереженню видів, що пристосовані до вологих умов та помірних температур [19].

2.2. Географічні особливості «Ужанського національного природного парку»

Показник	Характеристика
Площа	39 159 га
Адміністративне розташування	Закарпатська область, Великоберезнянський район
Основні річки	Уж, Стужиця
Висотний діапазон	180–1 200 м над рівнем моря
Клімат	Помірно континентальний з високою вологістю
Ландшафти	Гірські ліси, субальпійські луки, долини річок

Гідрологічна мережа парку представлена численними річками, струмками та джерелами, що належать до басейну річки Уж. Найважливішими водотоками є Уж, Уличка, Стужиця та Кременець. Чистота водних ресурсів парку є однією з його характерних особливостей, що зумовлює високу цінність гідрологічних екосистем. Річки парку мають важливе значення для підтримання водного балансу регіону та забезпечення біорізноманіття водної фауни.

Одним із головних багатств парку є його рослинний світ. Флора "Ужанського парку" налічує понад 1500 видів вищих рослин, серед яких близько 40 занесені до Червоної книги України. Основними формаціями є

букові праліси, які займають значні площі та характеризуються великою видовою різноманітністю. Крім бука, широко представлені ялиця біла, явір, клен-явір, граб, вільха та інші породи дерев [20].

2.3. Поточні екологічні програми «Ужанського парку»

Назва програми	Мета програми
Моніторинг стану букових пралісів	Оцінка змін у біорізноманітті та екосистемах
Охорона рідкісних видів	Збереження популяцій ведмедя, рисі, чорного лелеки
Розвиток екологічного туризму	Формування безпечних маршрутів і екостежок
Реабілітація деградованих земель	Відновлення рослинності та запобігання ерозії
Екологічна освіта для молоді	Підвищення обізнаності через інтерактивні програми
Співпраця в межах ЮНЕСКО	Міжнародна охорона пралісів Карпат

Фауна парку також вражає своєю різноманітністю. Тут мешкають понад 200 видів хребетних тварин, включаючи бурого ведмедя, вовка, риса, дикого kota, благородного оленя та козулю. Серед птахів поширені рідкісні види, такі як беркут, сапсан, чорний лелека. Унікальність фауни обумовлена поєднанням центральноєвропейських, карпатських та балканських фауністичних елементів, що формують специфічні біоценози.

Особливу природну цінність мають букові праліси "Ужанського парку", які є частиною об'єкта Світової спадщини ЮНЕСКО. Ці старовікові ліси залишилися майже недоторканими людиною і дають унікальну можливість вивчати природні процеси розвитку лісових екосистем. Праліси є домівкою для багатьох рідкісних і ендемічних видів рослин і тварин, що потребують спеціальної охорони [21].

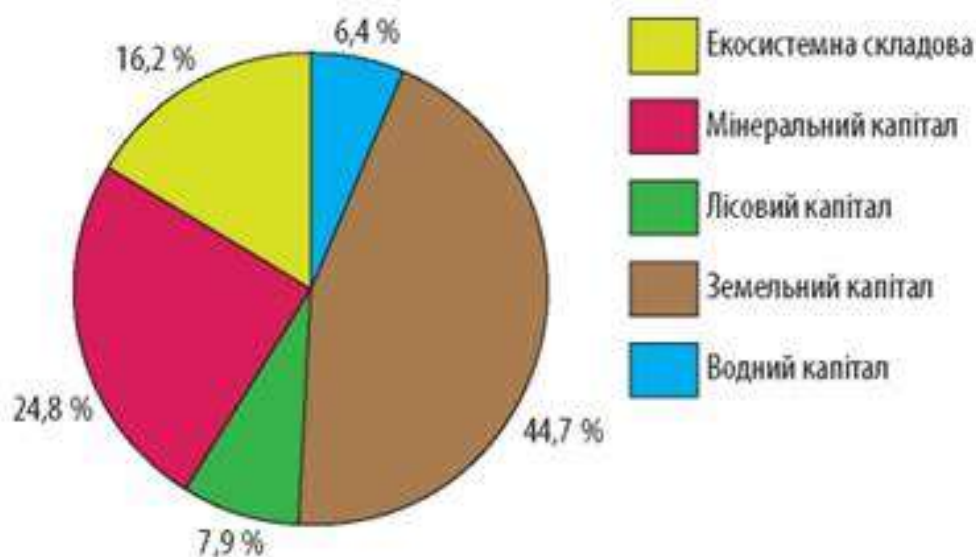
Крім флори і фауни, парк має багаті ґрунтові ресурси. Основними

типами ґрунтів є буроземи опізолені та дерново-буроземні ґрунти, які формуються на різних гірських породах. Ґрунти парку відзначаються високою природною родючістю, що сприяє зростанню багатї рослинності та підтриманню стабільності екосистем.

Не менш важливою є геологічна будова території парку. Вона сформована переважно породами Карпатської флішової зони, що складаються з пісковиків, сланців та конгломератів. Ці породи мають велике значення для формування рельєфу та гідрологічної мережі. Також на території парку зустрічаються унікальні геоморфологічні об'єкти, які мають високу наукову та естетичну цінність.

Ужанський парк багатий також на лікарські рослини та гриби, які відіграють важливу роль у традиційній медицині місцевого населення. Тут зустрічаються арніка гірська, підмаренник справжній, звіробій звичайний, а також численні їстівні та лікарські види грибів. Раціональне використання цих ресурсів регулюється адміністрацією парку з метою збереження природного середовища.

Окрім біологічного та гідрологічного різноманіття, територія парку має велику рекреаційну привабливість. Тут прокладено численні туристичні маршрути, створено оглядові майданчики, облаштовано зони відпочинку. Водночас рекреаційна діяльність суворо регулюється для уникнення надмірного антропогенного навантаження на природні комплекси [22].

Рис. 2.1. Структура природних ресурсів НП «Ужанський»

Територія парку також має важливе значення для підтримання екологічної стійкості регіону. Ліси парку виконують роль "зеленого бар'єра", захищаючи території нижчих висот від ерозійних процесів, регулюючи стік води та сприяючи збереженню стабільного мікроклімату. Таким чином, парк є ключовим елементом екологічної безпеки всього Карпатського регіону.

Враховуючи природне багатство і різноманітність екосистем, "Ужанський парк" є не тільки об'єктом охорони природи, а й важливою базою для наукових досліджень, екологічної освіти та сталого туризму. Його географічне розташування у транскордонному регіоні сприяє розвитку міжнародного співробітництва у сфері охорони довкілля та сталого природокористування.

Таким чином, географічне положення і багаті природні ресурси "Ужанського національного природного парку" визначають його унікальність і важливість як для національної, так і для міжнародної системи природоохоронних територій. Завдяки грамотному управлінню та впровадженню сучасних екологічних підходів парк зберігає свою біологічну цінність і забезпечує сталий розвиток регіону [23].

Ужанський національний природний парк активно реалізує різноманітні екологічні заходи, серед яких цікавим прикладом є акція "Чисте довкілля

Ужанського парку”, що проводиться на регулярній основі у квітні-травні. Захід спрямований на упорядкування екостежок, збирання сміття та чистку річок і джерел на території парку. У 2023 році до акції було залучено понад 150 учасників: волонтерів, школярів, студентів та працівників л0456сової галузі.

У рамках цієї акції було використано екологічну стежку “Стужицька пралісова”, яка пролягає через найстаріші букові ліси Ужанського парку. Стежка оснащена інформаційними стендами, оглядовими майданчиками та пояснювальним супроводом для груп туристів. Під час заходу було очищено більш ніж 3 км стежок та вивезено більш ніж 2 тони сміття.

Такі екологічні заходи сприяють не тільки прямій охороні природних ресурсів, але й ефективному екологічному вихованню учасників. Участь у таких заходах створює емоційний зв’язок з природою та стимулює екологічно свідому поведінку в майбутньому.

РОЗДІЛ 3. ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА В НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРИРОДНОМУ ПАРКУ «УЖАНСЬКИЙ»

3.1. Перспективи співпраці з освітніми, природоохоронними та громадськими організаціями

Розвиток екологічної освіти у межах "Ужанського національного природного парку" потребує тісної взаємодії з різними соціальними інститутами, зокрема освітніми, природоохоронними та громадськими організаціями. Така співпраця дозволяє формувати сталу екологічну культуру серед широкого кола населення, особливо молоді, шляхом реалізації міжсекторальних проєктів. В умовах зростання екологічних викликів важливою є мобілізація потенціалу не лише державних установ, але й неурядових акторів, які можуть забезпечити гнучкість і динамічність у реалізації освітніх ініціатив.

Одним з перспективних напрямків є партнерство з вищими навчальними закладами, такими як Ужгородський національний університет, Київський національний університет імені Тараса Шевченка та НУБіП України. У межах такої співпраці можливе впровадження спільних дослідницьких програм, обмін студентами, організація літніх еко-таборів та польових практик. Такий формат забезпечує підготовку фахівців екологічного профілю з високим рівнем практичної обізнаності.

Підтримка зі сторони міжнародних фондів (WWF, GEF, UNEP) відкриває нові можливості для розширення еколого-освітньої діяльності. Зокрема, за рахунок таких ресурсів можливе технічне оновлення інфраструктури парку, друк інформаційних матеріалів, проведення міжнародних семінарів. Участь у транскордонних ініціативах дозволяє парку отримати досвід від партнерів з Польщі та Словаччини, де екологічна освіта має більш усталені традиції.

Окремим напрямком є залучення педагогів до розробки інноваційних підходів в екологічній освіті. Викладачі шкіл та позашкільних закладів можуть використовувати природні ресурси парку як "живу лабораторію" для викладання предметів природничого циклу. Організація виїзних уроків, майстер-класів, польових екскурсій з елементами гри та інтерактиву дозволяє зробити навчання захопливим та ефективним. Такі клуби забезпечують сталість еколого-освітніх програм і підвищують рівень участі місцевого населення у збереженні довкілля.

Необхідно також активізувати інформаційну політику щодо діяльності парку. Використання соціальних мереж, YouTube-каналів, мобільних додатків дає змогу охопити молодіжну аудиторію і популяризувати ідеї сталого розвитку. Важливу роль тут можуть відігравати партнерські ЗМІ, які висвітлюють проблеми довкілля та приклади екологічно відповідального способу життя.

Парк також може ініціювати створення мобільного екологічного класу, обладнаного сучасними засобами презентації, який буде використовуватись для проведення виїзних занять у віддалених школах району.

Для підвищення ефективності освітньої роботи слід упровадити систему моніторингу та оцінки якості еколого-освітніх заходів. Створення бази даних про відвідувачів, оцінка рівня засвоєння матеріалу, аналіз відгуків учасників заходів дозволить удосконалити освітній контент та методики подачі інформації.

Ужанський парк має потенціал стати одним із флагманів екологічної просвіти на національному рівні. Його унікальні природні ресурси, багатий досвід проведення заходів та готовність до партнерства дозволяють реалізувати найамбітніші плани у сфері екологічної освіти. Важливо лише забезпечити системний підхід і належну підтримку з боку держави та громадськості.

У цьому контексті доцільно створити стратегічний план розвитку еколого-освітньої діяльності парку на середньострокову перспективу (5–7 років), що охоплював би напрями розвитку інфраструктури, підготовки кадрів, програмного забезпечення та моніторингу.

Нарешті, довгостроковий успіх освітніх програм парку залежить від формування сталого кадрового потенціалу. Системне підвищення кваліфікації працівників, залучення молодих фахівців, створення умов для професійного розвитку є запорукою ефективного функціонування освітньої складової природоохоронної установи.

3.2. Екологічні стежки та екологічні заходи

Екологічна стежка є однією з найбільш ефективних форм практичного екологічного навчання, яка дозволяє безпосередньо ознайомити відвідувачів із природними об'єктами та явищами в контексті їхнього збереження. Ужанський національний природний парк має низку таких стежок, що

сприяють формуванню екологічної свідомості, популяризації знань про біорізноманіття та вихованню дбайливого ставлення до природи. Екостежки зазвичай облаштовані інформаційними стендами, оглядовими майданчиками та мають туристично-пізнавальний характер. Їх структура враховує природні особливості території, зокрема рельєф, ландшафти та доступність маршрутів. Ужанський парк, зважаючи на свою транскордонну унікальність, активно застосовує екостежки як елемент екотуризму. Такі маршрути не лише виконують освітню функцію, а й сприяють економічному розвитку регіону за рахунок залучення відвідувачів.

Однією з ключових екостежок у межах парку є маршрут «Стежками пралісів». Він прокладений через найбільш автентичні букові ліси, включені до списку Світової спадщини ЮНЕСКО. Протяжність маршруту складає близько 7 кілометрів, і він дозволяє туристам ознайомитися з унікальною структурою старовікових лісів, побачити рідкісні види рослин і тварин. На маршруті встановлено стенди, які інформують про екологічну значущість пралісів, процеси, що в них відбуваються, та їхню роль у кліматичній регуляції. Особливий акцент зроблено на інтерактивності — QR-коди на стендах дозволяють прослуховувати аудіоекскурсії. Участь у прогулянках стежкою нерідко супроводжується діяльністю гідів-працівників парку. Вони не лише пояснюють екологічні аспекти, а й проводять прості польові дослідження з відвідувачами.

Рис. 3.1. Екостежка Ужанського НПП «Стежками пралісів»

В Ужанському парку також діє екостежка «До витоків Ужа», яка знайомить екскурсантів із гідрологічними особливостями регіону. Цей маршрут є одним із найбільш популярних серед школярів і студентів, що відвідують парк у межах еколого-освітніх заходів. Стежка проходить уздовж русла річки Уж — однієї з головних водних артерій Закарпаття. Тут учасники дізнаються про значення водних екосистем, проблеми їхнього забруднення та заходи збереження. Інфраструктура маршруту включає в себе дерев'яні мости, спостережні майданчики та альтанки. Особливу цінність маршрут має у весняно-літній період, коли зростає кількість водних видів флори та фауни. Екостежка є доступною та безпечною для дітей і людей похилого віку.

У контексті проведення екологічних заходів Ужанський парк щороку організовує акцію «День Землі», яка збирає волонтерів із числа школярів, студентів і громадськості. Захід зазвичай приурочений до міжнародної дати 22 квітня та включає в себе прибирання територій, посадку дерев, оновлення екологічних стендів і лекції про зміни клімату. У 2024 році до участі в акції долучилися представники місцевих громад та волонтерських організацій з Польщі та Словаччини, підкреслюючи транскордонний формат екологічної

співпраці. Захід мав інформаційну підтримку через соціальні мережі парку та привернув увагу національних ЗМІ.

Рис. 3.2. Екостежка «До витоків Ужа»

За результатами проведення акції було оновлено понад 10 км екологічних маршрутів. Також було започатковано конкурс на кращий учнівський плакат на тему охорони природи.

Поряд із власними ініціативами, Ужанський парк бере участь у загальнонаціональних заходах, зокрема у Всеукраїнському дні екологічної освіти. Цей захід проходить щорічно у третю неділю квітня та має на меті популяризувати екологічну обізнаність серед молоді.

У межах міжнародної програми «Карпатські праліси без кордонів» Ужанський парк організовує екологічні експедиції для студентів біологічних факультетів. Такі експедиції проводяться влітку та мають міждисциплінарний характер. Учасники проходять польову підготовку з ботаніки, зоології, ґрунтознавства та основ екологічного моніторингу.

Крім наукової частини, експедиція включає практичні заходи — встановлення пасток для спостереження за нічними метеликами, картографування екостежок, очищення джерел. Підсумки експедиції публікуються у відкритому доступі на вебресурсах Ужанського парку та

міжнародних партнерів. У 2023 році в межах проєкту була оновлена екостежка «Урочище Стужиця». Також проведено семінар на тему сталого використання природних ресурсів.

Рис. 3.3. Екостежка «Урочище Стужиця»

Окрім масштабних акцій, Ужанський парк активно впроваджує формат міні-заходів на місцевому рівні. Зокрема, проводяться заняття з екоорієнтування для школярів, під час яких учасники вчать орієнтуватися на місцевості з використанням природних об'єктів. Такі активності поєднують освітній і розважальний компонент, сприяючи глибшому засвоєнню знань про навколишнє середовище. Місцем проведення зазвичай слугує екостежка «Явірник», яка має простий маршрут із кількома ключовими зупинками. Завдяки залученню вчителів географії та біології заняття мають інтегрований міжпредметний характер.

У рамках заходів часто застосовуються методики неформальної освіти, включаючи командні завдання, рольові ігри та природні квести. Це значно підвищує зацікавленість молоді в питаннях екології.

Серед екологічних заходів, що проводяться у партнерстві з громадськими організаціями, слід виділити щорічний «Фестиваль Карпатської природи».

Рис. 3.4 «Фестиваль Карпатської природи»

Іншою важливою ініціативою є участь Ужанського парку в освітньому проєкті «Екопартнерство для Карпат», реалізованому за підтримки МОН та ГО «Екоосвіта». У межах цього проєкту було розроблено модульну навчальну програму для старших класів, що інтегрує польові заняття в межах природоохоронних територій. Програма передбачає проходження екостежок з фіксацією даних про рослинність, ґрунти, джерела забруднення та екологічні ризики. Школярі вчать працювати з біноклями, вимірювальними приладами та геолокаційними застосунками. У результаті підвищується не лише рівень знань, але й практичні навички екологічного мислення. За результатами навчання учасники презентують власні екопроєкти, що часто пов'язані з удосконаленням парку.

Особливої уваги заслуговує система QR-кодів, яку було впроваджено на основних екостежках Ужанського парку з 2021 року. Завдяки цьому відвідувачі можуть сканувати код на інформаційних щитах та отримувати доступ до мультимедійного контенту: відео, аудіогідів, фотографій рідкісних видів. Такий підхід забезпечує інклюзивність та зручність, особливо для молоді, що активно користується цифровими пристроями.

Крім того, система дозволяє оновлювати інформацію без необхідності заміни фізичних стендів. Статистика парку свідчить про активне користування QR-ресурсами, особливо у туристичний сезон. Це стало основою для ідеї створення мобільного застосунку з віртуальними турами.

Під час пандемії COVID-19 адміністрація парку ініціювала проєкт «Віртуальні стежки», який дозволив продовжити освітню діяльність в умовах обмеженого доступу до парку. У межах проєкту були створені відеоматеріали, інтерактивні карти та вебінари, що імітують прогулянку екостежками. Користувачі могли пройти маршрут, прослухати пояснення екскурсовода, побачити панорами та зробити «зупинки» біля віртуальних експонатів. Ініціатива отримала схвальні відгуки вчителів і студентів, а також була відзначена в конкурсі кращих практик екоосвіти в Україні. У 2023 році проєкт отримав фінансування на створення нових маршрутів у форматі доповненої реальності. Ця практика є прикладом інноваційного підходу до екологічної освіти.

Екологічні заходи Ужанського парку не обмежуються лише освітньою функцією, але й включають моніторингову складову. Зокрема, щороку в межах екостежок проводяться спостереження за популяціями червонокнижних видів, фенологічні спостереження, оцінка стану ґрунтів та водних джерел. Отримані дані використовуються в наукових публікаціях та звітах парку. Одним із прикладів такої роботи є програма «Око природи», у межах якої школярі разом з науковцями фіксують зміни у довкіллі. Ці дані допомагають у прийнятті рішень щодо природоохоронних заходів. Таким чином, екостежки є не лише освітнім, а й науковим інструментом.

Екостежки парку адаптовані до різного рівня фізичної підготовки відвідувачів, що робить їх доступними для людей з інвалідністю, дітей та літніх осіб. Частина маршрутів має зручні покриття, пандуси та тактильні елементи для слабозорих. Також у 2023 році в межах проєкту «Природа без бар'єрів» було облаштовано спеціальну інклюзивну екостежку біля села Стужиця.

Рис. 3.5. Інклюзивна екостежка біля села Стужиця

Ужанський парк активно поширює досвід створення екостежок серед інших природоохоронних територій України. Зокрема, адміністрація парку проводить тренінги для працівників Шацького, Синевирського, Карпатського НПП. Під час тренінгів демонструються кращі практики облаштування маршрутів, розробки освітніх матеріалів та взаємодії з громадами. Така співпраця дозволяє формувати єдиний підхід до розвитку екологічної освіти в національних парках. Також налагоджено співпрацю з Європейською федерацією парків, що сприяє обміну інноваціями на міжнародному рівні. Це дає можливість парку розвивати свою освітню функцію відповідно до європейських стандартів.

Таким чином, екологічні стежки та заходи в Ужанському національному природному парку є важливими інструментами формування екологічної свідомості, розвитку туризму, науки та громадської участі. Вони поєднують традиційні форми навчання з цифровими технологіями, залучають громади, молодь та міжнародних партнерів. Застосування таких інструментів дозволяє досягти гармонії між охороною природи та її пізнанням. Подальший розвиток

екостежок потребує інвестицій, інноваційного підходу та міжсекторальної взаємодії. Ужанський парк вже став зразком того, як національний природний об'єкт може бути лідером у сфері екологічної просвіти.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було всебічно проаналізовано стан екологічної освіти в Україні та її реалізацію на прикладі Ужанського національного природного парку. У вступі та теоретичних розділах розкрито поняття, роль та значення екологічної освіти для сталого розвитку суспільства. Екологічна освіта визначена як фундаментальний інструмент підвищення екологічної культури та формування відповідального ставлення громадян до довкілля. Основна увага зосереджена на нормативно-правових засадах функціонування екоосвіти в Україні, а також на завданнях, які стоять перед системою освіти на національному рівні.

У першому розділі проаналізовано основні законодавчі документи, що регулюють екологічну освіту в Україні. Зокрема, було з'ясовано, що система екоосвіти інтегрується у загальнодержавну політику через закони, стратегії, концепції та державні стандарти.

У другому розділі надано детальну характеристику Ужанського національного природного парку, його історії створення, географічного положення, екосистем та природних ресурсів. Установлено, що парк має виняткове природне значення як частина об'єкта Світової спадщини ЮНЕСКО.

Третій розділ присвячено аналізу екологічно-освітньої діяльності парку, зокрема екостежок та заходів, що проводяться на його території. Екостежки охарактеризовані як дієвий інструмент практичного засвоєння знань та формування емоційного зв'язку з природою. Було представлено приклад конкретного заходу — Всеукраїнської акції «Збережи первоцвіти», реалізованої на базі парку.

На підставі аналізу можна зробити висновок, що екологічна освіта в Ужанському парку має системний характер і реалізується через низку цільових програм та заходів. Вона поєднує класичні освітні підходи з новітніми технологіями, спрямованими на підвищення екологічної обізнаності

громадян. Залучення до навчання широкої аудиторії — від школярів до туристів і волонтерів — робить парк важливою платформою екологічної трансформації суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про освіту». Від 05.09.2017 № 2145-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 25.05.2025).
2. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». Від 25.06.1991 № 1264-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12> (дата звернення: 25.05.2025).
3. Національна стратегія екологічної освіти України на 2021–2030 рр. – К.: МОН, 2020 р.
4. Орхуська конвенція про доступ до інформації, участь громадськості у прийнятті рішень та доступ до правосуддя з питань довкілля. Ратифікована Україною у 1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015 (дата звернення: 25.05.2025).
5. European Strategy for Environmental Education for Sustainable Development. – Strasbourg: Council of Europe, 2016 р.
6. Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління. Матеріали конференції «Екоосвіта-2022». – Київ: ДЕАПОУ, 2022 р.
7. Білявський Г. О., Бутченко Л. І. Основи екології. – К.: Лібра, 2021. – 432 с.
8. Білявський Г. О., Бутченко Л. І. Основи екології: теорія та практикум. Навч. посіб. – К.: Лібра, 2004. – 368 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pdf.lib.vntu.edu.ua/books/Bilyavskiy_2004_368.pdf (дата звернення: 25.05.2025 р.).
9. Трегобчук В. В. Сталий розвиток і екологічна освіта. – К.: НАУ, 2020. – 317 с.
10. Савицький В. І. Національні парки України: діяльність і перспективи. – Львів: ЛНУ, 2021. – 278 с.
11. Ужанський національний природний парк. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uzhanskyupark.org.ua> (дата звернення: 25.05.2025).

12. Саймон М. Екологічна освіта: глобальні виклики і локальні рішення. – К.: Університетська книга, 2019 р.
13. Даниленко В. С., Жежера В. І. Природно-заповідний фонд України. – Чернівці: Букрек, 2018 р.
14. Букові праліси Карпат – Світова спадщина ЮНЕСКО. Звіт НАН України. – К., 2020 р.
15. Литвиненко І. М. Освітня діяльність в природоохоронних установах. – Львів: Видавництво ЛНУ, 2020. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://donntu.edu.ua/library/novinki-fondu/novinki-fondu-2018-r> (дата звернення: 25.05.2025).
16. Klimas J., Nowak A. Education for biodiversity in Carpathian parks. – Krakow: Carpathia Press, 2019 р.
17. National Environmental Education Foundation (NEEF). Environmental Education: State of the Field. USA, 2021 р.
18. Слободяник А. М. Екостежки як форма польової освіти // Науковий вісник УжНУ. – 2022. – № 3(59). – С. 91–99.
19. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. Інформація про природно-заповідний фонд. – 2022. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mepr.gov.ua/diyalnist/napryamku/pryrodo-zapovidnyj-fond/> (дата звернення: 25.05.2025).
20. EUROMAB. Protected Areas and Education. Final Report. – Brussels, 2019.
21. Офіційна сторінка природного заповідника «Синевир». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.npp-synevyr.net.ua/> (дата звернення: 25.05.2025).
22. Білецький В. С. Екологічне виховання молоді. – Харків: Факт, 2017. – 245 с.
23. Пашук І. П. Роль природоохоронних територій у розвитку екотуризму. – К.: КНЕУ, 2020 р. – 160 с.
24. WCMC – World Conservation Monitoring Centre. Parks and People. – Cambridge: UNEP, 2018 р.

25. Гриневич Л.М. Екологічна компетентність як основа сталого розвитку. – К.: Освіта, 2021.
26. Національний екологічний центр України (НЕЦУ). Аналітичний огляд екологічної освіти. – К., 2020.
27. Войцехівський О. Екологічна свідомість і сталий розвиток. – К.: КНУ, 2022.
28. Карпатський біосферний заповідник. Офіційний портал. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cbr.nature.org.ua> (дата звернення: 25.05.2025).
29. Дячук П. Екологічна етика: навч. посібник. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2019.
30. Anderson L. Environmental Education in Protected Areas. – New York: Springer, 2020.
31. Гура Т. В. Моделі екологічної освіти. – Чернігів: ЧНПУ, 2021. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nnph.kosiv.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/%D0%86%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%B2%D1%96%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%BA-76-77.pdf> (дата звернення: 25.05.2025).
32. Підручник «Екологія» для ВНЗ. За ред. Бондаренко В. – К.: Центр учбової літератури, 2020.
33. Воловик А. В. Екологічні аспекти рекреаційної діяльності в Карпатах. – Ужгород: ЗакДУ, 2020. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/36919/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%2065.pdf> (дата звернення: 25.05.2025).
34. Klocek J. Environmental Interpretation in National Parks. – Warsaw: EduPress, 2018.
35. Степаненко Т. І. Освіта для сталого розвитку: теорія і практика. – Полтава: ПНПУ, 2022. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96%20%D1%86%D1%96%D0%BB%D1%96.pdf> (дата звернення: 25.05.2025).

36. Коваленко О. В. Екотуризм і екологічна освіта в Україні. – Львів: Львівська політехніка, 2022.

37. Європейська комісія. Green Education Initiatives (2023). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://education.ec.europa.eu/> (дата звернення: 25.05.2025).

38. IUCN. Guidelines for Education in Protected Areas (2019). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://iucn.org/> (дата звернення: 25.05.2025).

39. Мельник Л.Г. Екологічний менеджмент і освіта. – Харків: ХНЕУ, 2021 р.

40. Національний парк «Гуцульщина». Освітні програми. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hutsulshchyna-park.in.ua/> (дата звернення: 25.05.2025).

41. Світовий фонд дикої природи (WWF). Екологічна освіта для майбутнього (2021). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://wwf.panda.org/> (дата звернення: 25.05.2025).

42. Марчук Т.Є. Екологічна освіта в умовах глобальних змін. – К.: НПУ, 2022.

43. Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП). Global Environmental Education Partnership.

44. UNESCO. Education for Sustainable Development: A Roadmap (2020).

45. Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» (2021).